

ENERGI- OG MILJØFORMIDLING BLANDT ETNISKE MINORITETER

ANBEFALINGER OG INSPIRATION TIL NYE PROJEKTER

Lidt om hæftet

Dette hæfte henvender sig til organisationer eller institutioner, som ønsker at lave projekter med fokus på energi- og miljøformidling blandt etniske minoriteter.

I hæftet præsenteres en række anbefalinger. Disse er baseret på en større metodeevaluering af tre projekter i Herning, Albertslund og Amager Øst, der er gennemført siden 2005 med støtte fra Energisparepuljen.

Anbefalingerne skal alene opfattes som gode råd på basis af erfaringerne fra de nævnte projekter. Ingen projekter er ens, og andre kan derfor have gjort sig nogle helt andre erfaringer i forhold til, hvad man bør gøre eller ikke bør gøre i denne type projekter.

Ønsker man at vide mere om baggrunden for anbefalingerne, kan man med fordel læse hele metodeevalueringen. Her finder man også mere information om projekterne og de

anvendte metoder. Evalueringsrapporten kan downloades fra www.a21sundby.dk.

Hæftet er udarbejdet af Agendacenter Amager i januar 2008. Agendacenter Amager er et lokalt miljøcenter i Københavns Kommune, som siden 2003 har gennemført en række forskellige projekter, der alle har til formål at fremme en bæredygtig udvikling.

Hæftet er, ligesom den bagvedliggende metodeevaluering, blevet til i samarbejde med Dansk Energi-Net og finansieret af Energisparepuljen under Dansk Energi-Net. Yderligere eksemplarer kan rekvireres hos Agendacenter Amager. Se adresse bag på hæftet.

► Indhold

Anbefalinger	4
Rekruttering og kontakt til målgruppen	5
Udvælgelse af målgrupper	6
Ambassadører	7
Undervisning af etniske minoriteter	8
Projektholders rolle og samarbejde med andre aktører	11
Successkriterier og dokumentation af indsatsen	13
Tre projekter	
Albertslund, Amager Øst og Herning	14

Anbefalinger

I de tre projekter har man gjort sig en masse erfaringer i forhold til at planlægge og gennemføre energi- og miljøprojekter blandt etniske minoriteter. På basis heraf er der blevet opstillet en række anbefalinger, som kan tages med i overvejelserne ved planlægning af nye projekter. Anbefalingerne er fordelt på seks temaer.

► Rekruttering og kontakt til målgruppen

I projekterne er man stødt på nogle særlige udfordringer, når man har skullet skabe kontakt til målgruppen og rekruttere deltagere til kurser eller andre projektaktiviteter. På basis af disse erfaringer kan man opstille følgende anbefalinger.

- **Sats på at rekruttere** gennem netværk og via personlig henvendelse. Personlig henvendelse er ofte den mest effektive rekrutteringsmetode. Forvent ikke respons på skriftlige henvendelser eller opslag – disse kan dog anvendes forud for personlig henvendelse, så man har noget at henvise til. Vær opmærksom på, hvem afsenderen er – breve fra kommunale institutioner opfattes sjældent som attraktive.
- **Rekrutteringen kan** nogle gange afhænge meget af deltagerens egen indsats. Acceptér, at tilslutningen til et kursus kan være meget lavt i starten og vokse hen ad vejen. Tab ikke modet, hvis der kun kommer ganske få til første kursusgang – tag i stedet fat i de, som er mødt op, og bed dem om at tage nogen de kender med næste gang.
- **Afsæt i det hele taget** mange ressourcer til rekruttering og den løbende kontakt til deltagerne. Den nødvendige personlige kontakt kræver megen opsøgende arbejde, opfølgning og påmindelser både før og under projektet, hvilket er overordentligt tidskrævende.
- **Overvej at bruge** en nøgleperson med samme sproglige og etniske baggrund som målgruppen til at varetage rekruttering og den løbende kontakt. Det har ofte meget stor betydning for målgruppen at have en kontaktperson, de umiddelbart forstår og har tillid til. Alternativt kan projektlederen bruge tid på at lære målgruppen at kende og opbygge den nødvendige tillid ved at deltage i forskellige sociale og kulturelle aktiviteter blandt målgruppen over en længere periode før projektstart.

- **Opdel gerne kurserne** efter køn, da det kan være helt afgørende for, om kvinderne deltager. Inviterer man både kvinder og mænd, er der stor risiko for, at kun mænd møder op.
- **Forsøg at afvikle** projektaktiviteterne i velkendte rammer, hvor målgruppen føler sig hjemme og færdes til dagligt. Det kan være sprogskoler, kulturforeninger, klubber, beboerlokaler og lign. Vær opmærksom på, at det kan være lettere at skabe kontakt til de sproggrupper, som allerede har nogle etablerede fora, hvor de mødes.

Udvælgelse af målgrupper

De følgende anbefalinger er baseret på de erfaringer, man har gjort sig i projekterne i forhold til hvilke målgrupper, man henvender sig til.

- **Overvej hvilke specifikke** målgrupper, projektet skal rettes mod. Handler det om at skabe adfærdsændringer i forhold til energibesparelser og miljøforbedringer, kan det være en fordel at starte med kvinderne. Hjemmet er oftest kvindernes domæne, og her er der store muligheder for energibesparelser og miljøforbedringer.
- **Vær opmærksom på**, at det kan være svært at rekruttere og fastholde mænd i længerevarende kursusforløb, da disse oftere er i arbejde og har mere varierende arbejdstider.
- **Vær forberedt på**, at der kan være stor spredning blandt projektdeltagere, hvad angår sproglige og uddannelsesmæssige forhåndskundskaber samt deres motivation og forventninger. Dette er en udfordring, men ikke nødvendigvis en ulempe, da deltagerne kan støtte hinanden og lære af hinanden.

Ambassadører

Det kan være en god idé at uddanne nogle personer fra målgruppen til at fungere som miljø- eller energiambassadører. De kan ofte videreformidle budskaberne, så de er relevante, forståelige og troværdige for modtagerne, da de kender målgruppen indefra.

- **Udnyt det potentiale**, der ligger i at uddanne ambassadører, som selv er en del af målgruppen og lokalområdet, til at formidle energi- og miljøbudskaber. Vær dog realistisk i forhold til deres indsats – forvent ikke, at ambassadørerne selv går ud og organiserer videreformidling uden betydelig støtte fra projektholders side.
- **Inddrag gerne ambassadørerne** i udadrettede arrangementer og aktiviteter, som projektholder står bag eller deltager i. Det giver ambassadørerne en mulighed for at komme i gang med formidlingsindsatsen. En projektmedarbejder og et par ambassadører kan eksempelvis tage ud og holde oplæg eller lave hjemmebesøg i fællesskab. Nogle gode formidlingsoplevelser kan motivere ambassadørerne til at formidle endnu mere.
- **Forvent ikke, at alle** ambassadørerne selv opsøger boligforeninger, sprogskoler eller lignende fora for at videreformidle deres viden. Det kan være en stor udfordring for dem at formidle til andre end familie og venner, og det vil ofte kræve at projektmedarbejderne 'tager dem i hånden' i formidlingsindsatsen – afsæt ressourcer til dette. Det skal dog bemærkes, at selv hvis ambassadørerne ikke umiddelbart efter kurset går i gang med en formidlingsindsats, kan det i nogle tilfælde ske senere. Man skal altså ikke forvente, at ambassadørerne går ud og formidler lige med det samme, men samtidig kan man blive overrasket på et senere tidspunkt. Det kan eksempelvis være, at ambassadørerne et halvt år efter kurssets afslutning ser en mulighed

- for at formidle i forbindelse med nye aktiviteter i deres boligforening eller kulturforening.
- **Forvent ikke at** kunne følge systematisk op på ambassadørernes egen formidlingsindsats, da dette ofte vil foregå i uformelle og private fora. Forvent heller ikke, at de vender tilbage og afrapporterer om deres indsats. Hvis man vil vide noget om, hvor meget og hvad de har formidlet, må man opsøge ambassadørerne og stole på, hvad de fortæller. Det gør det vanskeligt for projektholder at kende formidlingens kvalitet, men dette er svært at ændre på, hvis ambassadørernes indsats er baseret på frivillighed.

► Undervisning af etniske minoriteter

I projekterne har man gjort sig nogle særlige erfaringer i forhold til det at undervise og formidle til personer med etnisk minoritetsbaggrund. Tryghed og det sociale element i undervisningssituationen synes at være vigtigt. Man har måttet opsøge deltagerne på deres egen bane – i deres hjem, i de klubber, skoler eller andre steder, hvor de færdes i forvejen.

- **Giv rum for, at det sociale element** kan spille en rolle i undervisningen – det kan være helt afgørende for deltagerne tilslutning til og udbytte af projektet. Giv deltagerne mulighed for at lære hinanden at kende og danne netværk ved at strække et undervisningsforløb over længere tid. Deltagerne ser ofte netværkdannelse som en stor gevinst ved et projekt og en egentlig grund til at deltage.

Ved at få ny viden, får man en ekspertise andre ikke har, og på den måde kan man være rollemodel, når man hjælper dem med gode råd. Man har noget at give som miljøambassadør.

Projektdeltager

- **Vis forståelse for deltageres dagligdag.** Det kan være afgørende for kvindernes deltagelse, at der tilbydes børnepasning og mad i forbindelse med et kursus. Vil man nå mændene må man til gengæld tænke meget på, at de oftere har varierende arbejdstider og derfor ikke nødvendigvis vil kunne deltage i et kursusforløb. Her skal ofte andre typer formidling til, ligesom de typisk må opsøges i andre fora end kvinderne.

- **Tag højde for eventuelle religiøse højtider** blandt målgruppen i projektperioden, såsom Ramadan, som kan have betydning for deltageres fremmøde eller engagement. Tilpas kursusprogrammet sådanne højtider.

- **Selv hvis formålet med et projekt** alene er formidling af energibesparelser, er der fordele i at tænke bredde og sammenhæng ind i undervisningen. Et kursus, der er fordelt over flere gange, og som giver en mere omfattende indføring i miljø og energi, giver meget større udbytte end enkeltstående oplæg. Udnyt også de muligheder, der ligger i at koble forskellige emner som eksempelvis sundhed og hygiejne sammen med miljø. Det er lidt af en balance, hvor meget man skal bevæge sig uden for projektets centrale temaer for at tiltrække og fastholde deltagerne. Ikke desto mindre giver en emnemæssig bredde og baggrundsviden både større forståelse for de centrale budskaber og mere motivation for at ændre adfærd.

- **Acceptér forskelle i mødekulturer.** Et ekstremt vekslende og uforudsigeligt fremmøde er ofte et grundvilkår for frivillige miljø- og energikurser blandt etniske minoriteter. For ikke at blive skuffet må man tilrettelægge undervisning-

Det er godt at fortælle det til andre, for så husker man det bedre selv og så bliver man også mindet om at man selv skal gøre det.

Projektdeltager

- gen efter dette. Læg for eksempel en betydelig tidsmæssig margen ind i starten af et arrangement eller kursus. Selv om det kræver ekstra ressourcer, er det også en god investering at ringe eller sms'e til deltagerne dagen før eller nogle timer før et arrangement for at minde dem om det.
- **Vær forberedt på**, at hjemmebesøg rummer en metodisk udfordring i sig selv. Hjemmebesøg giver mulighed for direkte kontakt med målgruppen og indblik i de konkrete behov de har for rådgivning ud fra indretningen i hjemmet og en snak om vaner. Acceptér, at det kan være svært at holde fokus alene på miljø- og energirelaterede emner. Værterne kan have spørgsmål om mange andre emner, som de ikke ved, hvor de skal henvende sig med.
- **Inddrag mange praktiske øvelser** og ekskursioner. Det giver en større forståelse for teorien og imødekommer det uddannelsesmæssige og sproglige spænd, der kan være blandt deltagerne. Det bidrager til at styrke det sociale element i undervisningen. Desuden kan ekskursioner give et vigtigt indblik i forsyningsystemer og samfundsinstitutioner.
- **Overvej at anvende en tolk** i undervisningen for at imødekomme deltageres varierende sprogkunderskaber. Det kan være lettere at huske budskaberne, hvis man ikke samtidig skal kæmpe med at forstå sproget. Hvis man som deltager bagefter skal viderefordre den nye viden til ens eget netværk, kan det også være en fordel at blive introduceret til emnet på det samme sprog, som man selv skal formidle på.
- **Hvis undervisningen foregår på dansk**, bør man supplere med materiale på andre sprog. Deltagerne kan have svært ved at forstå materiale på dansk udgivet af f.eks. forsyningselskaber eller kommune. Er materialet på dansk, bør det være tekstfattigt og have fokus på det visuelle.

- **Anerkend kursusedtagernes indsats** ved at give dem et håndgribeligt bevis for deres deltagelse, som de kan tage med videre. Uddel gerne diplomer som afslutning på et kursus, og gør overrækkelsen til en festlig begivenhed for deltagerne for eksempel med deltagelse af deres familie. Selv de, som kun har deltaget i noget af kurset, bør have et diplom. Det kan eventuelt udspecificeres på diplomet, hvilke dele af undervisningen de har fulgt – dette er i sig selv et incitament for at møde op til flere kursusgange.

► Projektholders rolle og samarbejde med andre aktører

Det kan stille særlige krav til projektholder at afvikle energi- og miljøprojekter blandt etniske minoriteter – og disse krav kan være lidt anderledes end forventet. Det kan være en fordel at involvere forskellige samarbejdspartnere i projektet, men dette rummer også visse udfordringer.

- **Vær opmærksom på, at projektholdere** ikke nødvendigvis behøver have en stor faglig viden om emnet. Til gengæld bør projektholder have godt kendskab til målgruppen for at kunne organisere kurset og skabe kontakt til deltagerne. Projektholder må også være parat til at tilpasse sig målgruppens behov og adfærd. Det anbefales at ansætte en projektmedarbejder med samme sproglige eller kulturelle baggrund som målgruppen.

- **Overvej at anvende eksterne undervisere.** Så kan projektholder koncentrere egne ressourcer på kursusorganisering, formidlingsaktiviteter, administration, pressekontakt og løbende kontakt med deltagerne. Dette er aktiviteter, der kræver flere ressourcer end forventet.

- **Selv om det virker oplagt,** bør man ikke forvente at kunne involvere boligforeninger i et aktivt samarbejde eller at give boligforeningerne en hovedrolle i formidling og kontakt til deltagerne. Det afhænger naturligvis af den enkelte boligforening, men erfaringerne fra flere projekter viser, at det kan være meget svært. Boligselskaberne har ikke nødvendigvis høj troværdighed blandt målgruppen, og mange steder opleves daglige gnidninger mellem beboere og boligselskabets ansatte.

- **Samarbejdspartnere med halvoftentlig** eller offentlig status kan risikere at 'skræmme' deltagerne væk, fordi det kan få dem til at føle sig som klienter, hvis adfærd skal kontrolleres. Anvend gerne en 'neutral' aktør til at varetage kontakten og formidlingen. Der kan selvfølgelig være fordele ved at være en kendt og synlig aktør med et stort eksisterende netværk i lokalområdet, såsom en kommune. Alligevel bør man være opmærksom på de ulemper, der kan være ved at lade et frivilligt projekt foregå i kommunalt regi, idet målgruppen ofte forbinder kommunen med pligt og kontrol. Det er afgørende, at projektdeltagerne ikke oplever, at de står i et klientforhold til projektholder.

Jeg havde før orienteret mig, når jeg så noget, men jeg fik ikke at vide, hvorfor man skulle spare på energien. Det var nemmere at forstå på et kursus

Projektdeltager

► Succeskriterier og dokumentation af indsatsen

Når man udfører energi- og miljøformidlingsprojekter kan man ønske at opgøre projektets resultater som konkrete adfærdsændringer og faktiske besparelser. Der ligger dog nogle klare udfordringer i forhold til sådan en dokumentationsindsats.

- **Vær opmærksom på,** at det kan være meget kompliceret at måle konkrete besparelser og dokumentere adfærdsændringer. Det er også svært at vurdere om eventuelle besparelser og adfærdsændringer er affødt af selve projektet eller andre faktorer. Forvent ikke som udgangspunkt at kunne få deltagerne til at aflæse målere eller fremvise opgørelser fra forsyningselskaber. Der er mange barrierer, som kan stå i vejen for dette. Tag ikke for givet, at deltagerne gemmer forbrugsopgørelser. I andre tilfælde må man involvere boligselskabet for at få adgang til måler-aflæsninger, hvilket kan være meget svært.

- **Det kan være nødvendigt** i stedet at basere effektmåling på kvalitative undersøgelser og dermed støtte sig til deltagerens udsagn om adfærdsændringer og besparelser. I mange tilfælde må man acceptere kun at lave skønsmæssige beregninger på sparede kWh.

- **Energi- og miljøformidlingsprojekter** blandt etniske minoriteter kan have mange andre positive effekter end blot energibesparelser og mere miljørigtig adfærd. Vurdér nøje før projektopstart, hvilke evalueringsmetoder, man vil anvende for at vurdere de procesmæssige og 'bløde' effekter af projekterne – disse er typisk betydelige og vigtige at synliggøre, men også svært kvantificerbare. Det kan være en god idé at holde sig for øje, at nogle projekter ikke nødvendigvis kan omsættes til målbare størrelser på kort sigt.

Tre projekter

Anbefalingerne i dette hæfte er baseret på de erfaringer, man har gjort sig i tre projekter i Albertslund, Amager Øst og Herning. Alle projekter er støttet af Energisparepuljen. Her følger en kort præsentation af projekterne.

Albertslund: Projekt 'Energibesparelser for indvandrere'

Projektet udføres af Agendacenter Albertslund. Det blev påbegyndt i 2005 og løber frem til udgangen af 2008. Det samlede budget for hele perioden er ca. 2,75 mio. kr.

Projektets formål er at skabe forståelse for betydningen af energibesparelser blandt borgere

med anden etnisk herkomst end dansk og få dem til at udnytte de muligheder, de selv har for energibesparelser. Målet er at øge målgruppens handlekompetence og indfri de besparelspotentialer, der ligger heri.

Projektet består af en bred vifte af aktiviteter, der på forskellig vis skal informere målgruppen om energibesparelser. Et af de bærende

elementer i projektet er tilbuddet om hjemmebesøg med energitjek og information om energibesparelser. Projektet indeholder desuden oplæg og undervisning i forskellige relevante fora såsom Sprogskolen og Kulturforeningen samt 'spar energi i køkkenet'-arrangementer.

Projektet har desuden uddannet et antal kvinder til energiambassadører, som skal viderefordre viden om energibesparelser i egne netværk og boligområder. Der er også blevet etableret en 'energiklub' for kvinder i lokalområdet.

Amager Øst: Projekt 'Mobilisering af etniske ressourcer'

Dette projekt er blevet udført af Agendacenter Sundbyøster¹. Projektet startede i 2006 og blev afsluttet ved udgangen af 2007. Projektets samlede budget var på 1,21 mio. kr.

Formålet var at forbedre miljøforhold og skabe grundlag for besparelser på el, varme og vand i boligområder med mange etniske minoriteter. Projektet skulle give målgruppen en bred viden om vigtigheden af ressourcebesparelser og derigennem søge at ændre målgruppens adfærd i forhold til ressourceforbrug. Man har desuden ønsket at øge etniske minoriteters engagement i lokalområdets miljø, idet man både har haft fokus på viden om konkrete miljøforhold, forståelse af de samfundsmæssige strukturer og forsyningsystemer samt formidlingskompetence.

I projektet er der blevet uddannet over 120 kvindelige miljøambassadører, som efter et 12-ugers kursusforløb har skullet viderefordre viden om miljø og energi i deres netværk. Kurserne indeholdt både oplæg, praktiske eksempler og ekskursioner. Det var bredt ori-

enteret i mod miljøforbedringer, herunder el-, vand- og varmebesparelser, affaldshåndtering, miljøvenlig rengøring samt formidling.

Supplerende aktiviteter har omfattet hjemmebesøg, oplysningsarrangementer i samarbejde med miljøambassadørerne samt udflugter for familier. Dette er bl.a. sket i regi af en miljøambassadørforening, som kvinderne har dannet for alle uddannede miljøambassadører.

Herning: Projekt 'Reduktion af energiforbrug i almene boliger i Midt- og Vestjylland'

Dette projekt var et samarbejde mellem tre boligelskaber², som blev gennemført i 2005 og 2006. Det samlede budget var på 625.000 kr.

Formålet med projektet var at efteruddanne viceværter og inspektører i de tre boligelskaber inden for energiområdet, samt invitere beboere med anden etnisk baggrund på energikursus for at opgradere deres viden om energirigtig adfærd. Projektet skulle på sigt opnå målbare besparelser inden for el, vand og varme i de tre boligelskaber.

Projektet var todelt og omfattede dels en energiuddannelse for viceværter og inspektører, dels et kursus for beboere med anden etnisk baggrund end dansk. For viceværterne var der tale om et tre-dages kursus i energirigtig udnyttelse af tekniske installationer samt indkøb. For beboerne var der tale om to moduler, hvor første del var et oplæg om energibesparelser, mens anden del bestod af praktiske eksempler på Energicenter Vest. Derudover blev der udarbejdet en energihåndbog med konkrete anvisninger til den daglige energispareindsats.

¹Agendacenter Sundbyøster skiftede pr. 1. januar 2008 navn til Agendacenter Amager

²Boligselskabet MidtVest, Boligselskabet Fruehøjgaard og FællesBo

Kontaktinformation

Agendacenter Amager
Kvarterhuset
Jemtelandsgade 3, 1.sal
2300 København S

Tlf: 82 32 58 10
E-mail: center@a21sundby.dk
www.a21sundby.dk

